

فهرست

- 164..... سخن سردبیر / بررسی و تحلیل اولویتهای فکری دانشجویان دانشگاه صنعتی شریف169
/ امید آهتچی
- بررسی اصالت و کارایی شیوه‌های رفع تعارض علم و دین از نظرگاه آیت الله مصباح یزدی187
/ جواد گلی
- تبیین معرفت‌شناسی ژیل دلوز و علامه طباطبایی و نقد چالشهای رویکرد ریزوماتیک203
/ سید مهدی سجادی / محسن فرمهینی فراهانی / حمید احمدی هدایت / نجمه احمدآبادی آرانی
- واکاوی تأثیر تفکر و تعقل در تعمیق ایمان دینی از منظر قرآن227
/ فاطمه جوانبخت / منصور پهلوان / حسن طارمی راد / سید ابراهیم حسینی
- رابطه جهت‌گیری مذهبی والدین و سبک فرزندپروری آنان با بهزیستی ذهنی فرزندان241
/ الهه خوشنویس / فاطمه دژاکام
- بررسی میزان رضایتمندی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شیراز از دروس معارف اسلامی (انقلاب اسلامی، تاریخ اسلام و اخلاق اسلامی)261
/ مریم شمسایی / عبدالرضا محمودی / فاطمه محمودی
- نقش تعالیم و حیانی در استحکام اندیشه‌های انسانی با تأکید بر دیدگاه علامه طباطبائی271
/ حسام الدین خلعتبری لیمائی / علیرضا شاه فضل قصری
- آسیبهای نظام آموزشی حوزه علمیه با تأکید بر آرای رهبری287
/ رسول خضولو
- 315..... چکیده انگلیسی

فصلنامه مطالعات معرفتی در

دانشگاه اسلامی

75

سال بیست و دوم / شماره دوم ، تابستان 1397

ISSN 2322-5246

صاحب امتیاز:

پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

مدیر مسئول: حجت‌الاسلام دکتر حبیب محمدنژاد

سردبیر: حجت‌الاسلام دکتر عبدالحسین خسروپناه

هیئت تحریریه: (به ترتیب الفبا)

جواد اژه‌ای، دانشیار گروه روانشناسی تربیتی و مشاوره دانشگاه تهران

و هیات علمی معین پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی

رضا برنجکار، استاد گروه فلسفه دانشگاه تهران

عبدالحسین خسرو پناه، استاد پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی و

هیات علمی معین پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی

علی‌اکبر رشاد، استاد پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

محمد محمدرضایی، استاد گروه فلسفه دانشگاه تهران

سیدحسین مصطفوی، استاد گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه امام صادق (ع)

مجید معارف، استاد گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه تهران

حسن ملکی، دانشیار گروه فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه علامه طباطبائی

و هیات علمی معین پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی

ویراستار فارسی: کورش گوهریان

ویراستار انگلیسی: بهرام انجم روز

حروفچینی و صفحه آرایی: مرتضی گنجی استانبجین

نشانی: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان قدس و

وصال، کوچه اسکو، پلاک 15، کد پستی: 1417833411

تلفکس: 021-84222481

«فصلنامه در سایت ISC، noormags و magiran نمایه می‌شود»

Website: <http://ksiu.nahad.ir>

E-mail: dislamic5@gmail.com

قیمت: 25000 ریال

فصلنامه «مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی»

طبق نامه 3/195771 مورخ 1391/10/06 « کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور»، به دریافت

درجه «علمی - پژوهشی» نایل شده است.

سخن سردبیر

مقوله علم دینی حدود هفتاد سال پیش از سوی دکتر اسماعیل فاروقی و دکتر سید محمد نقیب العطاس در آمریکا و مالزی مطرح و در همان راستا همایشهایی نیز در مکه و جدّه با حضور جمعی از استادان جهان اسلام برگزار شد. البته پیش از آن، مباحثی مانند تطبیق علم بر آیات قرآن توسط سر احمد خان هندی در دانشگاه علیگرد و نیز طرح دانشگاه اسلامی توسط ابوالاعلی مودودی، آغاز و زمینه‌ساز مبحث علم دینی شده بود. در ادامه، ضیاءالدین سردار در پاکستان و انگلستان، دکتر سید حسین نصر در آمریکا و دکتر مهدی گلشنی در ایران، این راه را با عنوان علم قدسی و علم مبتنی بر متافیزیک الهی ادامه دادند.

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، زمینه‌ای فراهم شد تا اندیشمندان در برخی مراکز به علم دینی بپردازند؛ از جمله مرکز پژوهشی علم و دین در دانشگاه شهید بهشتی و خبرگزاری ایکنّا در زمینه علوم طبیعی اسلامی و قرآنی به تحقیق پرداختند و با الگوبرگیزی از فعالیتهای علمی جهان عرب به ویژه مصر، نظریه‌های قرآنی علوم طبیعی تدوین و منتشر شد. عده‌ای از محققان علوم قرآنی و شاگردان با واسطه و بی‌واسطه آیت‌الله معرفت نیز که اینک در جامعه‌المصطفی‌العالمیه فعالیت می‌کنند، به صورت موجه جزئی، به استخراج نظریه‌های علوم طبیعی از قرآن اعتقاد دارند.

مهم‌ترین آسیب این تحقیقات، ناآگاهی محققان از روش تفسیر صحیح و ناپرهیزی از تفسیر به رأی و گرفتاری در تحمیل آرای علوم طبیعی بر آیات قرآن و همچنین خلط بین نظریه‌ها و فرضیه‌های علوم طبیعی و گزاره‌های طبیعت‌شناختی در قرآن است. این جهل ناشی از این بود که آن دسته از محققان علاقه‌مند به قرآن فکر می‌کردند اگر نظریه‌های علوم طبیعی در قرآن نباشد، قرآن کریم ناقص است و بر کمال آن آسیب وارد می‌شود! در واقع؛ توجه نداشتند که قرآن در هدایت انسانها کامل است و نباید کمال آن را به گونه‌ای تفسیر کرد که عقل و تجربه تعطیل شود.

در حقیقت؛ نهایت بهره‌ای که می‌توان از قرآن و روایات در حوزه علوم طبیعی برد، این است که برخی از آیات طبیعت‌شناختی قرآن و روایات می‌توانند زمینه‌ساز فرضیه‌سازی برای علوم طبیعی بشوند؛ نه اینکه نظریه یا فرضیه‌ای در این حوزه در اختیار محققان قرار بدهند. این بهره‌برداری از متون دینی زمینه را برای پژوهشهای آزمایشگاهی بعدی در راستای تأیید یا ابطال آن فرضیه فراهم می‌سازد و در صورت ابطال فرضیه، هیچ آسیبی به آیات طبیعت‌شناختی قرآن وارد نمی‌شود.

پیروزی شکوه‌مند انقلاب اسلامی ایران موجب توجه ویژه به تحول علوم انسانی در کشور شد و به همین سبب، مراحل ذیل در تحول علوم انسانی تحقق یافت:

مرحله اول: ستاد انقلاب فرهنگی در آغاز تأسیس توانست با تدبیر مناسب، پیوند حوزه و دانشگاه را به سمت آگاهی‌بخشی به علوم انسانی سکولار و تلاش برای اسلامی‌سازی علوم انسانی سوق دهد. برگزاری جلسات متعدد استادان حوزه و دانشگاه درباره رشته‌های جامعه‌شناسی و روان‌شناسی و اقتصاد و حقوق و علوم تربیتی که توسط آیت‌الله مصباح یزدی مدیریت می‌شد، باب جدیدی از وحدت حوزه و دانشگاه را گشود؛ به گونه‌ای که حوزویان با مفاهیم و گزاره‌های مدرن در علوم انسانی و دانشگاهیان با مفاهیم و گزاره‌های دینی و فقهی و اخلاقی آشنا شدند. دکتر احمد احمدی و آیت‌الله مهدوی کنی در این زمینه نقش مهمی داشتند.

مرحله دوم: راه‌اندازی دانشگاه امام صادق (ع) توسط آیت‌الله مهدوی کنی و نیز تأسیس رشته‌های علوم انسانی در حوزه علمیه قم در قالب دفتر همکاری حوزه و دانشگاه توسط دکتر احمد احمدی و بنیاد باقرالعلوم (ع) و مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) توسط آیت‌الله مصباح، از اقدامات مهمی بودند که زمینه را برای آموزش طلاب علاقه‌مند به علوم انسانی و اجتماعی فراهم کردند. نگرش محققان در این مرحله نسبت به اسلامی‌سازی علوم انسانی اجتماعی، نگرش تهذیبی بود و به همین سبب، فعالیت تهذیبی برای اصلاح نظریه‌های سکولار انجام گرفت.

مرحله سوم: توجه کردن محققان حوزوی و دانشگاهی به بنیادهای فلسفی و الهیاتی علوم انسانی مدرن و کاربردی‌سازی فلسفه اسلامی برای حل مسائل فلسفی در علوم انسانی و توسعه و کاربست معرفت‌شناسی و انسان‌شناسی در مسائل علوم انسانی و اجتماعی.

پیگیری این نگرش تحقیقاتی توسط آیت‌الله سید منیرالدین حسینی هاشمی در فرهنگستان علوم اسلامی، آیت‌الله مصباح در مؤسسه امام خمینی (ره)، آیت‌الله جوادی آملی در بنیاد اسراء، آیت‌الله رشاد در پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی و حجت‌الاسلام والمسلمین پارسائیان در دانشگاه باقرالعلوم (ع)، منجر به تولید نظریه‌های اسلامی در زمینه جامعه‌شناسی و روان‌شناسی و علوم تربیتی و اقتصاد و حقوق و غیره شد.

تحقیقات دکتر خسرو باقری درباره علم دینی و تربیت اسلامی نیز در همین راستا تعریف می‌شود؛ با این تفاوت که آیت‌الله حسینی هاشمی علاوه بر تأکید بر بنیادهای فلسفی و تأسیس فلسفه شدن، معتقد به سریان مبانی در همه لایه‌های معرفتی و کاربردی و واقعیتهای عینی بودند و به همین سبب، اسلامی‌سازی را در پنج سطح مبانی و علوم و سیاستها و رفتارها و نهادسازی‌ها می‌دانستند. اما دکتر باقری بعد از انتشار دیدگاه تأسیسی به تبعیت از دکتر گلشنی به این باور رسیدند که تغییر در مبانی و بنیادهای نظری، تنها باعث تحول در نظریه‌های کلان علوم می‌شود و تغییر اساسی در دیگر ساحت‌های علوم ایجاد نمی‌کند. دیدگاه مجموعه آیت‌الله مصباح در سه ساحت

تحول در مبانی و بنیادهای نظری و تهذیب علوم انسانی غربی و تولید نظریه‌های نوین با روش اجتهادی متعارف حوزه‌ها بود که در دو ساحت اول، موفقیت‌هایی کسب شد.

مرحله چهارم: اهمیت یافتن فلسفه علوم انسانی اسلامی در جامعه علمی حوزویان و دانشگاهیان به ویژه روش‌شناسی علوم انسانی که به تأسیس گروه مستقل در پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران انجامید. الگوی حکمی - اجتهادی در تولید علوم انسانی اسلامی و روش حکمی - اجتهادی خسروپناه در این مرحله می‌گنجد. الگوی حکمی - اجتهادی با استفاده از روش حکمی و روش اجتهادی قسم اول و دوم و سوم و چهارم، درصدد تولید علوم اجتماعی اسلامی در سه ساحت توصیف انسان مطلوب، توصیف انسان محقق و تغییر انسان محقق به انسانی مطلوب است. این روش در چند رساله دکتری از جمله: انسان مطلوب سیاسی در نهج‌البلاغه، پرستاری حکیمانه، سلامت معنوی در نوجوانان، الگوی راهبردی مدیریت امنیتی فرقه‌های نوپدید در جمهوری اسلامی ایران و ده‌ها مقاله علمی - پژوهشی کاربست یافت.

نسل دوم فرهنگستان علوم اسلامی به تبعیت از آیت‌الله حسینی هاشمی و با مدیریت آیت‌الله میرباقری توانست روش و منطق تولید علم را تدوین کند و در بحث‌هایی مانند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تمدن اسلامی، سبک زندگی اسلامی و... به کار گیرد.

تدوین و کاربرد روش برای اسلامی‌سازی علوم انسانی، یکی از موفقیت‌های مهم در طرح علم دینی به شمار می‌آید.

مرحله پنجم: عملیاتی کردن و مدیریت کلان تحول علوم انسانی یکی از اقدامات کاربردی است که سال‌های پیش می‌بایست وزارت علوم دنبال می‌کرد. مدیریت کلان تحول در راستای به‌روزرسانی و بومی‌سازی و کاربردی و اسلامی‌سازی علوم انسانی جریان دارد. این مرحله به صورت رشته‌محور و اصلاح سرفصلها توسط استادان متخصص دانشگاهی و حوزوی انجام می‌شود. سرفصلهای برخی رشته‌ها بیش از سی سال تغییر نیافته بود؛ اما با این فعالیت مهم در شورای عالی انقلاب فرهنگی و با مدیریت دکتر حداد عادل، تحول اساسی در رشته‌های علوم انسانی تحقق می‌یابد.

مهم‌ترین آسیب در این مرحله، ابهام در نظریه علم دینی و فرایند اسلامی‌سازی علوم انسانی است که باید در کنار تحول مدیریتی، رفع شود.

اینک مسئله تحول علوم انسانی و پروسه اسلامی‌سازی علوم اجتماعی به مرحله‌ای رسیده است که اولاً، باید تولید نظریه‌های کاربردی علوم انسانی و اجتماعی اسلامی یا علوم انسانی با رویکرد اسلامی را افزایش داد؛ ثانیاً، این نظریه‌ها به صورت عملیاتی در کشور اجرا شوند تا نتیجه‌بخشی عینی نظریه‌های اسلامی بر همگان آشکار شود؛ ثالثاً، اسلامی‌سازی علوم انسانی جورجینی است که هر یک از دانشهای فلسفه و فقه و اخلاق و عرفان و علوم اجتماعی در بخشی از آن قرار دارند.

سخن سردبیر ♦ 167

این سه نکته مهم، بدون مدیریت کلان نظری و عملی ممکن نیست؛ مدیریتی که بتواند این طرح کلان نظری و اجرایی را در دانشگاه امام صادق (ع)، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، مؤسسه امام خمینی (ره)، دانشگاه عالی دفاع ملی، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران و غیره پیاده ساخته، سپس نظریه‌های علوم انسانی اسلامی تولید شده را در نهادهای اجرایی، مانند ستاد اجرایی فرمان امام (ره) و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و غیره جاری سازد.

این شماره از فصلنامه مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی شامل مقالات ذیل است:

مقاله «بررسی و تحلیل اولویتهای فکری دانشجویان دانشگاه صنعتی شریف» با هدف دستیابی به اولویتهای فکری دانشجویان دانشگاه صنعتی شریف و بررسی وجود آن اولویتهای در سرفصلهای رایج دروس معارف اسلامی نگاشته شده است.

مقاله «بررسی اصالت و کارایی شیوه‌های رفع تعارض علم و دین از نظرگاه آیت‌الله مصباح یزدی» با هدف توانایی در کشف حل تعارضهای ادعایی بین علم و دین تدوین شده است.

مقاله «تبیین معرفت‌شناسی ژیل دلوز و علامه طباطبایی و نقد چالشهای رویکرد ریزوماتیک» با هدف بررسی «معرفت‌شناسی» در رویکرد ریزوماتیک ژیل دلوز و علامه طباطبایی و نقدهای وارد بر معرفت‌شناسی ریزوماتیک دلوز بر مبنای نظریات علامه طباطبایی تدوین شده است.

مقاله «واکاوی تأثیر تفکر و تعقل در تعمیق ایمان دینی از منظر قرآن» با هدف بررسی تأثیر اندیشه‌ورزی بر ایمان دینی و چگونگی این رابطه نگاشته شده است.

مقاله «رابطه جهت‌گیری مذهبی والدین و سبک فرزندپروری آنان با بهزیستی ذهنی فرزندان» با هدف تعیین رابطه جهت‌گیری مذهبی والدین و سبک فرزندپروری آنان با بهزیستی ذهنی فرزندان تحقیق شده است.

مقاله «بررسی میزان رضایتمندی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شیراز از دروس معارف اسلامی (انقلاب اسلامی، تاریخ اسلام و اخلاق اسلامی)» با هدف بررسی میزان رضایتمندی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شیراز از دروس معارف اسلامی (انقلاب اسلامی، تاریخ اسلام و اخلاق اسلامی) تدوین شده است.

168 ♦ مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی 75

مقاله «نقش تعالیم و حیانی در استحکام اندیشه‌های انسانی با تأکید بر دیدگاه علامه طباطبائی» با هدف دستیابی به نقش اندیشه‌های و حیانی در استحکام بخشی اندیشه‌های انسانی و اثبات نیازمندی بشر به اندیشه‌های و حیانی از دیدگاه علامه طباطبائی تحقیق شده است.

مقاله «آسیبهای نظام آموزشی حوزه علمیه با تأکید بر آرای رهبری» با هدف بررسی آسیبهای نظام آموزشی حوزه علمیه قم به لحاظ محتوا، متون و روش با تکیه بر نظرات مقام معظم رهبری و صاحب نظران حوزه علمیه تدوین شده است.

سر دبیر